

Dagboek uit de Tweede Wereldoorlog

Voor dit dagboek is geput uit de herinneringen van 3 verschillende personen. Vanwege de leesbaarheid zijn deze herinneringen in elkaar gevlochten.

7 mei 1940

Verloven ingetrokken. Nieuwe lichten moeten opkomen. Beperkte treindienst.

10 mei 1940

Overvliegende vliegtuigen. Groenteboer Bernard Jansen van de Markt was er zeker van dat deze vliegtuigen op weg waren om Engeland te bombarderen. Niemand dacht aan een oorlog tegen Nederland.

13 mei 1940

Culemborg ligt blijkbaar in de vuurlinie. Overal hoor je afweergeschut. Vanmiddag heeft een vliegtuig bommen gegooid op villa Sprokkelenburg. Er trekken allemaal onbekende mensen door de stad. Het zijn evacués uit de Betuwe op doortocht.

14 mei 1940

De Duitsers zitten aan de overkant van de Lek. Nederlandse soldaten schieten in de richting van de spoorbrug. Achter de Vismarkt vallen granaten. Mensen vluchten in de richting van de binnenstad. Ik hoor roepen: 'Er zijn dooien gevallen. 'Wegwezen'. We evacueren naar Beusichem. In de Zandstraat en op de Weidsteeg worden we beschoten. In Beusichem was alles vol.

15 mei 1940

Al heel vroeg de volgende morgen hoorden we dat Nederland gecapituleerd had. Terug naar huis.

Periode mei/augustus 1940

De hotels van Veen en Vulto en restaurant van Gelder hebben grote terrassen. In het begin zag je daar dikwijls Duitse soldaten koffie drinken, soms met dozen met gebakjes. Die luxe waren ze in Duitsland niet gewend. Bij drukkerij Verschoor dragen ze een witte anjer (naar prins Bernhard) in het knoopsgat van hun revers. Stap voor stap hebben de Duitse bezetters maatregelen ingevoerd die de Nederlanders irriteren. Alle politieke partijen, behalve de NSB, worden verboden, maar ook alle verenigingen die zich niet aan de nationaal-socialistische richtlijnen willen conformeren.

20 maart 1941

Om half tien enorme bombardementen. Vanmorgen om half vijf ook al. Vannacht hebben we het kunnen zien branden. We denken dat het Soesterberg is geweest.

19 oktober 1941

Boter krijg je niet meer bij de boeren. Ze houden het allemaal voor zichzelf. Het fietsen vorderen is weer aan de gang.

16 december 1941

De paardentram was weer vol. Ik heb toen op de bok naast vader Streef gezeten.

14 juli 1942

Vlakbij zijn bommen gevallen. De schade is gelukkig tot kapotte ruiten beperkt gebleven. Vandaag is de zoon van Campagne, de drogist, geïnterneerd.

1 september 1942

Het is hier in huis nog versierd met oranje, vanwege Koninginnedag op 31 augustus. De familie naast ons heeft een boete. De Duitsers zijn er in huis geweest. Waar ze oranje bloemen zagen staan, gingen ze naar binnen.

10 februari 1943

De onrust neemt nu iedere dag toe. B. moet dinsdag weg, naar Dortmund. ergisteravond, gistermiddag en vanmorgen zonder stroom. De koperen kabels worden vervangen door ijzeren.

26 mei 1943

Maandagmorgen een hele tijd bij de vliegtuigen geweest. Zij liggen vlakbij de Bradaal. Een 4-motorige Engelse Halifax bommenwerper, die helemaal verbrand is en een Duitse jager die met zijn kop rechtop in de griend staat. De bemanning heeft zich per parachute weten te redden.

22 juni 1943

Van kwart over twee tot kwart voor drie was er luchtalarm. Luchtgevecht aan de overkant van de Lek. Vannacht natuurlijk mijn 'knijpkat' bij de hand. Vanmorgen weer een geronk van jewelste. Naar schatting waren het 500 vliegtuigen. Je staat met ontzag naar de lucht te kijken.

30 juli 1943

Vanmorgen weer een drukte van belang in de lucht. In het Veld moet er weer een zijn neergestort.

9 september 1943

Vandaag via de krant het bericht dat Italië voor de geallieerden heeft gecapituleerd en dat Mussolini gevangen is genomen.

2 oktober 1943

Een oproepkaart gekregen om gekeurd te worden voor de Nederlandse Arbeidsdienst, een door de Duitsers opgerichte, op semi-militaire leest geschoeide organisatie.

13 oktober 1943

Er zijn weer evacués uit de omgeving van Den Haag aangekomen. Zij moeten vertrekken omdat daar verdedigingswerken door de Duitsers worden aangelegd.

15 oktober 1943

Vanmiddag twee maal luchtalarm, maar gelukkig geen bommen.

11 november 1943

Dokter Brouwer is vanmiddag geweest. Onze onderduiker is ziek en ligt in bed. Voor alle zekerheid heeft de dokter hem ingeënt tegen difterie. Het bord voor het raam met erop 'Ansteekende Krankheit' is de beste beveiliging tegen ongewenst bezoek van Duitse soldaten.

20 november 1943

Hoera, eindelijk een schoenenbon van het distributiekantoor gekregen.

4 februari 1944

Enorme aantallen vliegtuigen overgekomen, richting Duitsland.

21 februari 1944

Nieuwe stamkaart op het distributiekantoor opgehaald. Deze is nodig om nieuwe distributiebonnen voor levensmiddelen en dergelijke te kunnen krijgen.

24 februari 1944

Vanmiddag een proef luchtafweeralarm. Op school een witte band gekregen van de luchtbeschermingsdienst. Ik hoop dat ik hem nooit zal hoeven te gebruiken.

8 maart 1944

Verschillende malen zijn drommen geallieerde vliegtuigen heel laag overgevlogen. Je hoort nu zachtjes zingen: In de miniminne maneschijn
Bombarderen zij Berlijn
Bombarderen zij Berlijn
Hartstikke kort en klein.

16 maart 1944

Vandaag is de school gevorderd door de Organisation Todt. Wij verhuizen naar de Nuts Fröbelschool in de Goilberdingerstraat. Vanavond heeft de Organisation Todt zo maar jongens en mannen van de straat opgepikt. Ook vielen zij huizen binnen. Op dat moment was ik er 'toevallig' net even niet.

5 april 1944

Van twee uur tot kwart over vier in de rij gestaan om distributiebonnen af te halen.

22 april 1944

Vandaag vier keer luchtalarm.

1 mei 1944

De telefoondienst werkt niet meer.

31 mei 1944

Vanmiddag hevig vliegtuiggevecht. Afweergeschut en luchtalarm in werking. Later hoorden we dat de trein uit Den Bosch beschoten is. Er schijnen negen doden en zeven gewonden te zijn. Een boerderij is afgebrand. Dachten de Engelsen dat het een soldatentrein was?

6 juni 1944

De invasie aan de Franse Kanaalkust is bezig. Wat gaat er in de komende uren en dagen gebeuren?

12 juni 1944

Vanavond was er een propagandaspreker van de NSB op de Markt, die aanspoorde om lid van de NSB te worden.

9 juli 1944

Duitse soldaten hebben diverse cafés gecontroleerd en mensen meegenomen.

16 augustus 1944

Oproep dwangarbeid

28 augustus 1944

Drie keer luchtalarm. Treinen bij Geldermalsen vanuit de lucht beschoten. Verschillende doden. De brug bij Zaltbommel is ook geraakt.

3 september 1944

Diverse keren luchtalarm. Veel vliegtuigen de hele middag richting het oosten. Na de eerste geruchten kunnen ook radio en krant er niet meer onderuit en melden dat 'om tactische redenen' het front door het Duitse leger wordt teruggenomen.

5 september 1944

De hele dag een komen en gaan van Duitse auto's, vrachtwagens, afweergeschut en soldaten. De Organisation Todt is grotendeels vertrokken. Nu zit de Wehrmacht in het Augustijnenklooster. Vanmiddag drie keer luchtalarm. Hevig afweergeschut.

9 september 1944

Hevig vliegtuiggedreun en afweergeschut. In de buurt van de Dahliastraat moeten twee bommen zijn neergekomen.

12 september 1944

Vanmorgen heeft de radio het toegegeven: de geallieerde legers zijn in de buurt van Eindhoven.

17 september 1944

Om kwart voor elf luchtalarm. Telkens vlogen groepen van zes vliegtuigen over. Zwaar afweergeschut in de verte. Na een half uur was het voorbij. In de middag begon het opnieuw. Om vier uur was het even pauze, maar daarna begon het weer en het duurde tot ver in de avond.

18 september 1944

Geen elektriciteit meer. Het luchtalarm wordt nu met kloggelui aangegeven. Drommen vliegtuigen komen over vliegen, sommigen heel laag. Bij een vliegtuig zag ik het knetteren vanuit de staart. Hulzen van de mitrailleurkogels vlogen rinkelend op het dak en de straat. Later sjokken een aantal vermoeide Duitse soldaten over de Markt. Al eerder was er een Rode Kruisvrachtwagen over de markt gekomen, met daarop een tiental Duitse soldaten met bebloede verbanden

20 september 1944

Twee kleine afdelingen Engelse krijgsgevangenen komen door Culemborg, neuriënd 'it's a long way to Tipperary'. Gordijnen moesten gesloten blijven, maar aan de gezichten van de Engelsen was te merken dat ze de gehele bevolking achter de gordijnen wisten. Ik was met mijn vader bij kapper Peek toen zij voorbij kwamen. Een van de krijgsgevangen soldaten had een oranje das om...

22 september 1944

Vanmiddag is het distributiekantoor in de Slotstraat overvallen. Er zijn veel distributiebonnen meegenomen. De kassier is in de kluis opgesloten.

28 september 1944

Vanmorgen zijn door vliegtuigen aanvallen uitgevoerd op de spoorbaan. Een Duitse militaire goederentrein werd geraakt en lag in puin. Kijkend in de richting van het station zag ik granaten, of waren het bommen? uit de vliegtuigen vallen. Later ben ik met mijn overbuurvriend naar het station gegaan. Met onze witte banden van de luchtbescherming konden wij vrij over straat lopen. Station en naastgelegen meubelfabriek Gelderland waren zwaar beschadigd. Het oude gedeelte van de meubelfabriek is volledig uitgebrand. De fietsenstalling van het station is als een kaartenhuis in elkaar gezakt. Ruiten kapot, rails verbogen en bovenleidingen stuk.

September 1944

De spoorwegmensen staken. Er rijden dus geen treinen meer. Alleen Duitse militaire treinen en die worden iedere keer vanuit de lucht beschoten. Regelmatig valt de elektriciteit uit en de gaslevering is gestopt. We hebben maar weinig melk en groenten en 's avonds zitten we bij een kaarsje.

4 oktober 1944

Met vader vanmorgen naar de overkant van de Lek geweest om te proberen wat melk te kopen. Het lukte ons een litertje mee naar huis te brengen.

17 oktober 1944

Gisteren werd ik halverwege de Rietveldseweg gewaarschuwd dat de Duitsers fietsen aan het vorderen waren, bij de poort bij de spoorbrug. Ik ben toen onder de Viaansepoort door gegaan. De mensen op straat waarschuwden allemaal en zo wist ik dat de weg naar huis veilig was.

21 oktober 1944

Rond 12 uur hevige luchtslag boven de spoorbaan. Ze blijven de spoorbaan maar bestoken om Duitse troepenverplaatsingen te stagneren.

23 oktober 1944

Woensdag moeten hier ingeleverd worden: 1500 dekens, 1500 onderbroeken en hemden en 300 paar handschoenen. Wordt hieraan niet voldaan, dan wordt bedreigd met evacuatie. Gisteren werd de eis gesteld dat de burgemeester terug moest komen of anders evacueren en het in brand steken van het huis van gemeentesecretaris Van Urk.

24 oktober 1944

Burgemeester Keestra, die ondergedoken was, is weer 'boven water'. Maar hij kreeg meteen zijn congé en moet de stad verlaten. De burgemeester van Geldermalsen, de NSB'er Remmert, is nu ook bij ons de baas.

25 oktober 1944

Om drie uur werd door Manus van Empel rondgeroepen dat voor vijf uur alle mannen van 16 tot 60 jaar zich moesten melden. Op de Vierhoeken stonden overal soldaten met het geweer in de aanslag en mitrailleurs opgesteld. In de Kattenstraat stond een grote rij van opgepiktemannen.

27 oktober 1944

Voor vrijdag moeten er nog 300 herenrijwielen worden ingeleverd. Zo niet, dan zal de Duitse Wehrmacht huiszoeking verrichten. Vannacht is er zo enorm geschoten, dat de ramen stonden te rinkelen.

28 oktober 1944

De Duitsers zijn doodsbang voor sabotage aan de spoorbaan. Daarom moeten alle volwassen Culemborgse mannen van tijd tot tijd wachtlopen langs de rails.

1 november 1944

In de stad zijn zes pompen geslagen waar water uit geput kan worden. Er cirkelt al de hele nacht een vliegtuig boven de stad. Opeens gierde het omlaag. Onze onderduiker en ik waren met een sprong uit bed. Toen een lichtflits en boem, boem... twee bommen. Later zagen we dat de woningen in de Molenstraat, Havendijk, Noorderwal, eind Goilberdingerstraat, Lekdijkstraat en Westersingel huis aan huis glasschade hadden. Ook een locomotief is kapot geschoten.

7 november 1944

Van zaterdag- op zondagnacht zijn er tanks door Culemborg gekomen. Onder de Binnenpoort is het trottoir en de muur daardoor beschadigd.

10 november 1944

Ondanks de bewaking van de spoorbaan is er vannacht een stuk rails vernield. Veertien mensen die wachtdienst hadden, zijn vast gezet. Vanmorgen heeft de Feldgendarmerie ook bij ons huiszoeking gedaan. Ze hebben me niet gevonden. Ik was bij de burens ondergedoken.

28 november 1944

Een geallieerde luchtaanval op de luchtafweer bij de spoorbrug. We hadden dekking gezocht achter een muur. Plots werd een vliegtuig in de staart geraakt. Het vliegtuig verloor snel hoogte maar de piloot kon hem achter het station aan de grond zetten. Meteen kwamen de Duitsers van alle kanten om de bemanning gevangen te nemen... maar de vogels waren gevlogen.

7 december 1944

We hebben van de slager 3 pond vlees gekregen: 1 pond gehakt en wat soepbenen. We hebben het geweekt.

11 december 1944

In 't Veld was het water vannacht 10 cm gestegen. Het is een troosteloos gezicht. Bij de boeren overal mensen uit de stad die proberen allerlei producten te ruilen voor eten.

29 december 1944

Het Beusichemse Veld staat helemaal onder water en is nu stijf bevroren. Je kunt helemaal tot Beusichem schaatsen.

31 december 1944

Om tien uur is er een hevige luchtaanval op de spoorbrug geweest. De brug is flink beschadigd. De laatste dagen komen er ook V-1 bommen over.

4 januari 1945

Mijn broek geruild voor 1 mud aardappels en 70 kilo appels. Dat was een goede dag.

10 januari 1945

Alle mannen van 15 tot 50 jaar moeten zich melden voor de Duitse Arbeitseinsatz.

11 januari 1945

We hebben een kookkachelletje. Hij wordt bij Gispes gemaakt. Clandestien, dus niet te koop.

13 januari 1945

Situatie bij ons thuis: geen elektriciteit, geen gas, water alleen nog bij de pomp van de brandweer, brandstof bestaat uit her en der verzameld hout. Nog maar voor twee dagen aardappels, brood zeer klein van omvang en met veel strovezels, één liter taptemelk per week, geen suiker meer. Vanaf zes uur moeten we binnen blijven.

19 januari 1945

Het wachtlopen langs de spoorbaan is reusachtig gegaan: we hebben lekker warm in de koeienstal van boer Sn. in het hooi gelegen. De hele week komen er al veel eva-cués door vanuit Tiel.

23 januari 1945

Het is me gelukt om me in te laten schrijven bij de Gaarkeuken. We krijgen nu iedere dag een beetje soep of stampot.

24 januari 1945

De Lek is hermetisch afgesloten. De moeder van onze onderduiker en zijn zus zijn er met grote moeite vanmorgen overheen gesmokkeld. Veerman Arie van Wijk is een echte onverschrokken vaderlander, uit het goede hout gesneden.

11 februari 1945

Vandaag zijn driehonderd mannen bij een razzia opgepakt om aan de Waaldijk bij Tiel te gaan werken.

13 februari 1945

Om twee uur kwam NSB-burgemeester Remmert vertellen dat wij ook naar de Waaldijk bij Tiel moesten. Iedereen die probeert te ontsnappen, zal zonder pardon worden doodgeschoten.

28 april 1945

Vanmiddag heeft stadsomroeper Manus van Empel laten weten, dat om vier uur mannen zich 'vrijwillig' moesten melden voor Duitse stellingbouw rondom de stad. Er schijnen zich niet genoeg mannen gemeld te hebben.

29 april 1945

Om 10 uur vanmorgen hielden SS-soldaten een razzia. Hierbij drongen zij ook huizen binnen. Ik kon snel weg komen. Voor de komende nacht heb ik al een onderduikadres.

2 mei 1945

Vanaf elf uur kwamen telkens heel laag vliegende vliegtuigen over die voedsel-pakketten afwierpen.

3 mei 1945

Ook vandaag weer voedseldroppingen. De mensen staan op straat en op de daken en zwaaien met zakdoeken en wasgoed.

5 mei 1945

Vlaggen... overal vlaggen, oranje sjerpen, strikken, mutsen en een drukte op straat..... Iedereen gaat naar buiten. Wonderlijke situatie. BS met stengun naast gewapende Duitsers. Wie had dat 24 uur tevoren willen geloven?

